

Natuurbeheerders staan voor moeilijke beslissingen

Nieuwe indeling van schaarse ruimte noodzakelijk

Natuurbeheerders hebben een enorme verantwoordelijkheid voor niet alleen het in stand houden van de natuur, maar ook hoe de mens daarmee omgaat. In tijden van klimaatverandering, economische groei en groeiende recreatiebehoefte kunnen zij niet afwachten, maar moeten ze anticiperen op ontwikkelingen, die vooruitlopen op de toekomst. Concreet gezegd: wat voor natuur willen we over 10, 15 jaar of langer nog? En hoe gaan we dat regelen met een in aantal sterk toenemende bevolking, een toenemende maatschappelijke behoefte aan rust en buitenlucht en dus een groeiende recreatiebehoefte?

■ Jan Kuys

Daar oplossingen voor zoeken is geen kattenpis. De recreatiedruk in Nederland neemt sterk toe. Er komen niet alleen steeds meer mensen in dit kikkerlandje, maar er is ook een almaar grotere behoefte om te genieten van de natuur. De dagelijkse productiestress zoekt op velerlei manieren een uitlaatklep en de natuur wordt daardoor steeds meer onmisbaar. Het Nationaal Park Zuid-Kenne-

merland (NPZK) signaleert al jaren een sterk toenemende recreatiedruk, hetgeen een zwaardere belasting vormt voor de natuur met bijvoorbeeld negatieve effecten op sommige soorten broedvogels. Daarom heeft het NPZK aan Sovon Vogelonderzoek Nederland (Sovon) gevraagd hoe het gaat met de broedvogels in het Nationale Park. Aan de hand van die bevindingen kan het

De RECREATIEDRUK in het Nationaal Park neemt al jaren toe. Foto: Lida Zaremba

NPZK maatregelen nemen om recreatiemogelijkheden aan te passen, waardoor waardevolle gebieden voor vogels en andere dieren rustig kunnen blijven.

Broedvogelkartering 2023

Onlangs is het resultaat bekend geworden van een in 2023 uitgevoerde broedvogelkartering in het Nationaal Park. Dit onderzoek van Roy Slaterus en Michel Klemann (beiden Sovon) en Marcel Slaterus en Richard Joosten namens de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland (zie hun verslag in Fitis 2024 nr.1) is van belang, omdat een vergelijking kan worden gemaakt met vier gelijksoortige onderzoeken die eerder zijn gehouden, de eerste in 1996-1999.

Uit de recente rapportage van Roy Slaterus in de Fitis, blijkt een wisselend beeld: sommige soorten doen het goed, andere minder dan de jaren ervoor. Soorten die graag vertoeven in 'een open duinlandschap met plas- sen en natte duinvalleien en een afwisseling van struweel en een kale bodem' doen het doorgaans goed, zoals Grauwe Gans, Kleine Plevier, Boomleeuwerik, Oeverzwaluw,

Blauwborst en Boompieper. Tegelijkertijd blijken karakteristieke bewoners van struwe- len, zoals Sprinkhaanzanger, Braamsluiper, Grasmus, Nachtegaal en Goudvink het slecht te doen. Ook Holenduif, Groene Specht, Kauw, Glanskop en Spreeuw blijken het moeilijk te hebben in het midden- en bin- nenduin. Bij een reeks bosvogels als Grote Bonte Specht, Zwartkop, Boomklever, Boomkruiper, Gekraagde Roodstaart en Appelvink is de groei eruit, zo blijkt uit het onderzoek. Dat hoeft niet per se het gevolg te zijn van meer recreatie, het kan ook komen door predatie, beheermaatregelen, lokale natuurherstelprojecten of veranderde milieumomstandigheden.

Onderzoek kwetsbare gebieden

Het ruim 3800 hectare grote duinlandschap van het Nationaal Park Zuid-Kennemerland strekt zich uit van IJmuiden tot Zandvoort. Het park herbergt Heerenduin, Midden-He- renduin, Duin en Kruidberg, de Kennemer- duinen en het Kraansvlak. Ook is een aantal landgoederen, zoals Middenduin, Elswout, Koningshof, Caprera en een deel van het strand aan het Nationaal Park toegevoegd.

Al tijden signaleerden medewerkers van het NPZK dat de toename van bezoekers een negatief effect heeft op het aantal broedvo- gels. Op zich geen verrassende conclusie. Maar wat doe je daaraan, als je op basis van de groei van de Nederlandse bevolking en met de almaar groeiende metropoolregio Amsterdam om de hoek, kunt verwachten dat het aantal bezoekers aan het NPZK aan- zienlijk zal toenemen?

Wil je natuurbescherming serieus nemen, dan is duidelijk dat je de recreatiedruk niet eindeloos kunt laten groeien. Maar wat dan wel? Het duingebied is een bijzonder land- schap, maar waar zitten de vogels en wat hebben ze nodig om daar te kunnen broe- den? Dat is ook met het Sovon-karterings-

onderzoek niet zomaar te zeggen. Hooguit kun je vanuit het veld tendensen waarnemen. Om die reden is Sovon gevraagd op basis van de karteringsonderzoeken een beeld te schetsen van waar welke vogels broeden. Door alle gegevens naast elkaar te zetten kunnen de kwetsbare vogelbroedgebieden in kaart worden gebracht. Sovon heeft al een berg ervaring met het onderzoeken van natuurwaarden. Bekend is een breed opgezet project op de Veluwe, waar de natuur danig in het gedrang kwam en Sovon creatieve oplossingen vond om de natuurwaarden op een hoger niveau te brengen.

Sovon is met veel kennis van zaken gaan rekenen en berekenen. Voor het NPZK is een model gemaakt over verstoring en verstoring gevoeligheid van meerdere soorten vogels. Na een technische analyse liggen er dan 'gevoeligheidskaarten' met 'zones van

vogelgroepen die kenmerkend zijn voor bos, halfopen gebied, open gebied en open water en moeras'. Om het natuurgebied niet helemaal op zijn kop te zetten is ook gekeken naar de huidige indeling van het park en naar de mogelijkheden om sommige gebieden al in nu bestaande vorm aan te wijzen als rustgebieden.

Aangezien de onderzoekers de nadruk leggen op het belang van grotere aaneengesloten vlakken is daar scherp naar gekeken. Dat is relevant omdat het NPZK al beschikt over een paar relatief grote rustgebieden. Midden-Heerenduin, Jagtlust en het westelijk deel van Koningshof zijn nu al afgesloten of beperkt toegankelijk en voldoen in zekere zin als geschikte zones, die tijdens het broedseizoen makkelijk afgesloten kunnen worden voor het publiek, bijvoorbeeld door het afsluiten van paden. Ook elders in het park zijn volgens de onderzoekers geschikte

Fietspaden vragen nu al om [EXTRA MAATREGELEN](#) door zowel hoog water als zandverstuivingen. Foto: Lida Zaremba

Vooral in het **broedseizoen** zijn rustgebieden nodig. Foto: Lida Zaremba

plekken, die tijdens het broedseizoen afgesloten kunnen worden: onder meer bij het Zuidervlak tot aan het Hubertuspad door afsluiting van de Heiweg; afsluiting van het Hubertuspad en afsluiting van het Olmenpad, waardoor een rustgebied ontstaat tot de Tweede Dwarsweg. Een grotere ingreep is volgens de onderzoekers het afsluiten van het fietspad, dat nu al regelmatig ten noorden van Parnassia onder water staat. Fietzers zouden voortaan beter via de Zeeweg Parnassia kunnen bereiken. Een ander probleem is dat de verharde weg naar Parnassia nu al regelmatig door verstuiwing onder zand verdwijnt. De natuur is nu eenmaal eigenzinnig en doet wat hij wil.

Recreatiezonering

Een grote werkgroep van deskundigen heeft zich het afgelopen jaar gebogen over deze complexe materie. Om het hele gebied integraal te kunnen bekijken en niet alleen maatregelen in het NPZK te nemen, maar ook in andere duin- en poldergebieden zijn bij het onderzoek ook Waternet en Recreatieschap

Spaarnwoude betrokken. Met de gegevens van Sovon kunnen ook deze beheerders kijken naar de recreatiezonering in hun gebied. Zij kunnen zelf kiezen of het afsluiten van paden en duingebieden wenselijk, nuttig en nodig is. Gebieden die vanuit de Sovon-berekeningen voor vogels heel belangrijk zijn, kun je daarmee opnemen in de zones die rustig zijn en moeten blijven, of nog rustiger moeten worden. Om een dergelijke zonering verder vorm te geven, hebben beheerders meerdere mogelijkheden. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het (tijdelijk) afsluiten van gebieden of het verwijderen van paden. Maar ook het verleggen van paden of het afsluiten van paden in het broedseizoen behoort tot de mogelijkheden, zoals hierboven geschetst.

Na ampel overleg met alle beheerders heeft de grote groep betrokkenen een aantal algemene uitgangspunten geformuleerd over zoneringsmaatregelen die moeten leiden tot rustgebieden voor de fauna. Duidelijk is dat je niet tot op elke vierkante meter kunt

bepalen waar de grenzen lopen. Bovendien houden vogels en andere dieren zich daar vaak niet aan. Het streven is de gebieden waar 20 procent van de populaties van vogelsoorten in het gebied voorkomen te vergroten en rustig te houden (de zogenaamde Q20 gebieden). Zo zijn er ook gebieden van Q50, waar dus de helft van de populaties voorkomen.

Een ander uitgangspunt is het streven in elke zone voldoende rustige plekken te scheppen, zodat ook andere diergroepen (bunzing, wezel, ree) van de rust kunnen profiteren. Het uitgangspunt van de onderzoeksgroep is het streven minimaal 10-25 procent van de zone voor de dieren te reserveren. Voor de zogenoemde halfopen zone geldt dit voor soorten als Grasmus, Nachtegaal, Boomleeuwrik etcetera, terwijl de open zone het domein is van de Graspieper, Roodborsttapuit, Kievit en Tapuit. Hoe het ook zij: het algemene uitgangspunt is de nadruk te leggen op relatief grote en aaneengesloten gebieden. Meer versnippering met paden werkt vanwege de verstoring die dit met zich meebrengt volgens de onderzoekers averechts.

Rustgebieden in NPZK

De onderzoekers hebben het belang van verschillende zones op een rijtje gezet. Het bos wordt beoordeeld als een belangrijk gebied voor onder meer Fluiter, Wespandief en Houtsnip. De omgeving van de Brederodeberg wordt gekwalificeerd als een belangrijk gebied, waarin 't Vlakje en Vafamil als rustgebieden kunnen worden ingericht. Het Kraansvlak en zuidelijk deel van de Kennemerduinen valt onder het stempel 'halfopen gebied' met soorten als Grasmus, Boomleeuwrik en Nachtegaal. De onderzoekers zien hier graag een uitbreiding van het wisentengebied en het opheffen van het ruiterspad. Ook de Bruid/Ogenkuil/Houtglop zijn met het Kraansvlak een belangrijke zone in het

duingebied. Het open water in het NPZK bestaat uit een geheel van Vogelmeer, Spartelmeer en Lammetjeswei. De laatste twee zijn toebedeeld aan de zogeheten Halfopen zone. Het Vogelmeer is heel bijzonder en tegelijk heel druk, maar met de huidige vorm van beheer van het Vogelmeer kan de onderzoeksgroep leven: 'Druk, maar gezekerd door maatregelen als beschermen oevers met struweel langs de randen'. Voor de zone 'moeras' hoeft geen specifieke omgeving te worden aangegeven, aldus de onderzoeksgroep. Los daarvan heeft de onderzoeksgroep ook incidentele aanbevelingen gedaan. Zo adviseren ze bijvoorbeeld ook het wandelpad door de Hekslootpolder tijdens het broedseizoen af te sluiten en daar strakker te controleren op het uitlaten van honden.

De onderzoeksgroep heeft ook een kijkje genomen naar het zuiden. Zij steunt de vrije toegankelijkheid van het duingebied van de Amsterdamse Waterleidingduinen (wat inhoudt dat je als bezoeker vrijwel overal mag lopen). 'Dit kenmerk wordt gekoesterd'. 'De intentie is behouden wat we hebben'. Maar ook hier ligt te zijner tijd de vraag op tafel of dit duingebied op enige moment geheel of ten dele tijdens het broedseizoen moet worden afgesloten.

De onderzoekers van Sovon stellen dat een geslaagde zonering alleen mogelijk is onder strenge randvoorwaarden. Die gaan onder meer over wie de regie gaat nemen over het te voeren beleid, over een goede communicatie tussen betrokken partijen en zaken als toezicht en handhaving moeten goed geregeld zijn!

Bronvermelding

- Slaterus, R., Sovon Vogelonderzoek Nederland (2024). Broedvogels van Nationaal Park Zuid-Kennemerland in 2023. Fitis (60), 2024/3, 20-24.